

ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧУЙНОСТІ НА ОСНОВІ СИНТЕЗУ МИСТЕЦТВ

У статті представлено результати дослідження формування чуйності – базової особистісної якості у дітей старшого дошкільного віку на основі синтезу мистецтв в дошкільному навчальному закладі. Розкрито педагогічні умови та методи роботи вихователя в освітньому процесі дошкільного закладу. Запропоновано органічне сполучення та взаємозв'язок різних видів мистецтва в художньому творі на основі єдиного ідейного задуму, що дає змогу педагогам дошкільної освіти суттєво підвищити якість і результативність виховної роботи з дошкільниками

Ключові слова: старші дошкільники, чуйність, синтез мистецтв, педагогічні умови.

Аналіз законодавчого, наукового та програмно-методичного забезпечення розвитку суспільного дошкільного виховання України дає право констатувати перехід від накопиченого роками поняття виховання як єдиного для всього суспільства способу засвоєння непорушного образу будівника соціалістичного суспільства до усвідомлення та вибору людьми шляху присвоєння моральних норм та базових якостей особистості – будівників власного сучасного життя. Саме покоління людей, якому притаманне збереження позитивного досвіду діяти у межах моральних норм та плекати в собі доброзичливість, вдячність, шанобливість та інші якості особистості, має донести у процесі виховання до дітей важливість усвідомлення себе та своєї діяльності та зворотній зв'язок з проекцією свого „Я” на однолітків.

Існування протиріччя між гуманістичними засадами здійснення особистісного розвитку та збереженням безвідповідального ставлення до „Я” особистості самої людини при існуванні вагомій русійній сили – сучасних

інновацій у галузях психології, педагогіки, спеціальної та корекційної педагогіки, медицини, дошкільної педагогіки уможлиблює, на наш погляд, замовлення українського суспільства щодо формування базових якостей особистості, починаючи зі старшого дошкільного віку та обумовлено модернізацією змісту дошкільної освіти, гуманізацією її цілей та принципів, переорієнтацією на розвиток особистості дитини (Базовий компонент (нова редакція)).

Метою статті є презентувати результати наукового дослідження щодо формування чуйності – базової особистісної якості у дітей старшого дошкільного віку на основі синтезу мистецтв в дошкільному навчальному закладі.

Проблема виховання гуманних цінностей, моральних якостей дітей завжди була в центрі уваги науковців. Теоретичні засади проблеми морального виховання відображені в працях психологів і педагогів І. Беха, Л. Виготського, Г. Жирської, І. Кона, О. Леві, А. Реги та ін. Колом наукових інтересів О. Кононко, В. Котирло, Л. Стрелкової був розвиток моральних почуттів у дошкільній педагогіці та психології. Значний внесок у розвиток цього питання внесли І. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Наукові праці І. Беха, В. Киричок, В. Кузьменко, Т. Поніманської, К. Чорної розкривають питання формування моральних почуттів, моральних цінностей, проблему морального розвитку особистості.

У наукових доробках І. Беха, В. Білоусової, А. Богуш, О. Коберника, Т. Кравченко, В. Кременя, В. Кузя, А. Маслоу, Т. Поніманської, І. Рогальської, О. Сухомлинської та інших акцентовано увагу на необхідності якомога раніше знайомити дітей з моральними поняттями, уявленнями, навчати доброті, виховувати в них відповідні особистісні якості.

Досить ґрунтовно ця проблема висвітлена в науковому доробку І. Беха. Він уперше вводить в обіг термін „вчинок-чуйність”, під яким розуміє міру причетності однієї людини до життя іншої: її справ, турбот, самопочуття. Вихованцеві психологічно легше здійснити вчинок-чуйність стосовно людини,

яку він любить або якою дорожить. Тож виховання таких почуттів передуюче чуйному ставленню особистості до людей загалом [2].

Науковець і дослідник О. Кононко зазначає, що якості особистості є найважливішими та сутнісними для особистісного зростання, на них базується фундамент особистісної культури дошкільника. Базовий рівень якостей визначає і дає нижню межу сформованості моральних якостей дошкільника: визнання чеснот і переваг інших людей, здатність розуміти інших, змогу ставати на їхнє місце, співпереживати їм, допомагати за власним бажанням, робити людям добро не розраховуючи на винагороду [4].

Впродовж дошкільного віку формується здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини, виявляється прагнення відповідати вимогам дорослих людей, бути визнаними ними. Крім того, до старшого дошкільного віку здійснюється розвиток свідомого ставлення до своїх прав та обов'язків. Такий підхід відповідає сучасній меті виховання – створенню педагогічних умов для розвитку особистості дитини, сприяння формуванню базових якостей.

Поніманська Т. зазначає, що соціально-політичні зміни в житті суспільства і необхідність підготовки дітей до них зумовили посилення інтересу до соціальних аспектів виховання дітей. Керування своєю поведінкою і способами спілкування, здатність вибору адекватної альтернативи поведінки, орієнтації у нових обставинах, відчуття свого місця в товаристві інших людей є також сферою соціального розвитку дитини. Науковець стверджує, що механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття – стійкі переживання у свідомості дитини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального смислу [3].

Механізмом перетворення моральних норм на суб'єктивну моральність є моральні почуття – стійкі переживання у свідомості дитини, її суб'єктивне ставлення до себе, явищ суспільного буття, до інших людей. Завдяки моральним почуттям моральна свідомість і вчинки набувають морального

смислу, відзначає Т. Поніманська. Моральна свідомість поєднує у собі знання моральних норм, усвідомлення їх значення для особистості, яке здійснюється через моральні почуття. Сформовані в дошкільному віці основи моральної спрямованості особистості значною мірою визначають подальше її життя [3].

Педагогічна наука розглядає чуйність як моральну якість, формування і розвиток якої є одним із завдань навчально-виховного процесу. Чуйність становить одну з основ саморозвитку особистості та є умовою для її самореалізації: виховні можливості чуйності до однолітків пов'язані із розвитком моральної сфери особистості, становленням певного світогляду та системи ціннісних орієнтацій, розвитком саморегуляції, а також із формуванням позитивного самоствавлення; методами виховання чуйності є: просвітницька робота із роз'яснення значущості тієї чи іншої якості та комплекс заходів, спрямованих на становлення основи самоусвідомлення, активне діалогічне співробітництво з дошкільником, поєднання вимогливості з довірою, створення атмосфери підтримки та прояв поваги до дитини.

Сполучною ланкою між почуттям та дією є знання способів поведінки, які відповідають емоційному стану іншої людини. Ми вважаємо чуйність має таку структуру: відчуваю – розумію емоційний стан, співчуваю – знаю, як допомогти і відповідно до цього стану – дію.

Таким чином, поєднуючи моральний і духовний процес, виховання спрямовується на цілісний розвиток особистості, який реалізується в гармонії із зовнішнім світом і самим собою. Впродовж дошкільного віку формується здатність правильно орієнтуватися на можливе ставлення дорослого до дитини, виявляється прагнення відповідати вимогам дорослих людей, бути визнаними ними. Такий підхід відповідає сучасній меті виховання – створенню умов для розвитку особистості дитини, сприяння її самореалізації.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу праці присвячені вивченню феномену „чуйності” в її специфіці та зв'язку із засобами мистецтва Л. Виготського, який виділяє мистецтво як найважливішого середовища всіх біологічних і соціальних процесів особистості у суспільстві, спосіб

зрівноваження людини зі світом у найбільш критичні і відповідальні моменти життя. Провідну роль у вихованні чуйності між старшими дошкільниками відіграє мистецтво, зокрема театр як засіб виховання духовних цінностей, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери дошкільників. Реальний стан взаємин дошкільників формується під впливом спілкування з авторитетними дорослими, переважно в сім'ї з батьками. Театралізована діяльність сприяє створенню позитивного настрою дітей, має важливе значення для їх виховання, навчання і розвитку (Т. Аболіна, Д. Ельконін, А. Єршова, А. Макаренко, Ж. Піаже, А. Щербо, М. Якобсон та ін.).

Синтез мистецтв – органічне сполучення та взаємозв'язок різних видів мистецтва в завершеному художньому творі на основі єдиного ідейного задуму. Образна і композиційна єдність, спільність участі в художній організації простору і часу узгодженість масштабів, пропорцій, ритму породжують в мистецтві якості, здатні активізувати його сприйняття, повідомляти йому багатоплановість, багатогранність розвитку ідеї, надавати людині різнобічну емоційно насичену дію, звертаючись до всіх її відчуттів.

Синтез може здійснюватися на різних рівнях: усередині вигляду мистецтва (наприклад, використання методів документального кіно – хроніки, репортажу і т. д. – в ігровому фільмі) і між мистецтвами (наприклад, введення кінематографічного зображення в театральну дію). Суспільна потреба в ширшому і цілісному віддзеркаленні дійсності народжує об'єднання видів мистецтва в новий синтетичний вигляд [1].

Науковець Рисак О. стверджує, що словесні та музично-малювальні прийоми виконують цілий ряд функціональних завдань: неперервності художнього мотиву, його внутрішньої мелодики; різнопланової перспективи; „об'ємності” зображення; збагачення поетичної семантики; розширення естетичного простору за рахунок словесного моделювання несловесних мистецтв. Синтетичні художні творіння, сконструйовані „на стикові мистецтв”, мають неабияку перевагу над одноплосинними, одномірними, репрезентуючи

літературний процес відповідного періоду у його вищих параметрах, вимагаючи водночас і якісно нового читача [5].

Переважає більшість існуючих методик зорієнтована переважно на одному виді діяльності дошкільника. Ми вважаємо, що через послідовне, комбіноване задіяння всіх органів чуття дитини (слухове та зорове сприймання літературного, художнього, анімаційного; зображення побаченого і почутого на папері; відображення в театралізованих діях), тобто основою виховання чуйності між старшими дошкільниками виступає домінантою синтез мистецтв у навчально-виховному процесі.

Результативне вирішення наукової проблеми потребує спільних зусиль батьків та педагогів задля забезпечення наступних *педагогічних умов*: створення і постійне підтримання в ДНЗ та сім'ї сприятливого доброзичливого клімату для виховання почуття чуйності у старших дошкільників; побудова освітнього процесу на основі переконання, заохочення особистості до подальшого чуйного виховання почуттів; формування звичок, навичок моральної поведінки дитини; виховання у дитини потреби в емоційній чуттєвості на основі синтезу мистецтв.

Реалізація педагогічних умов і основних завдань відбувається поетапно за трьома напрямками, робота з: дошкільниками, педагогічним колективом та батьками.

Робота з педагогічним колективом базувалася на особистісно орієнтованому вихованні. Під час роботи з дошкільниками об'єктом уваги педагога були узгодженість прагнень, можливостей дитини та оптимістичного оточення. Форма роботи у ДНЗ полягала у двосторонній активності педагогів і дітей, чіткій періодичності та поглибленому обговоренні проведених спостережень, отриманих вражень та відчуттів. Цей напрям буде підґрунтям, основою, фоном всього освітнього процесу.

Для досягнення поставленої мети використовували: врахування вікових потреб, індивідуальних особливостей та інтересів дитини; створення атмосфери

взаєморозуміння; формування у дітей понять, суджень, переконань та адекватної самооцінки в індивідуальній та колективній діяльності:

- підбір літературного твору, з чітким сюжетом, темою, яка розкриється в яскравій образній моральній формі, колориті; його екранізація (мультфільм); зорове сприймання картини (ілюстрації); власне образотворче відтворення персонажів твору (виготовлення елементів театральних атрибутів, масок тощо); театралізація літературного твору;
- організація спільних зусиль до співпереживання;
- організація та проведення театральних вистав;
- підвищення культури вихователів;
- надання методичної допомоги батькам.

Робота з педагогами концентрувалась на змісті семінарів-практикумів, індивідуальних бесід з ними, окреслювала широке коло прийомів, за допомогою яких не тільки акцентується увага на проблемах визначення моральних якостей художніх персонажів, а й добираються способи допомоги дитині в оволодінні навиками їх розрізнення.

У подальшому від загальних теоретичних питань переходили до бесід про конкретну дитину та конкретну ситуацію, переважна тематика яких стосуватиметься особливостей емоційних проявів дошкільника, тактовного педагогічного впливу з метою їх корекції, добору найефективніших методів, прийомів, а також забезпечення атмосфери турботливості та чуйності.

Робота з дошкільниками у системі виховних впливів передбачала посилення уваги, турботи дорослого про такі набутки, як поглиблення та розширення знань про моральні взаємини персонажів літературних та художніх творів, героїв театральних вистав та людей в реальному житті; розвиток емоційно-чуттєвої сфери (переживання, ціннісні ставлення, орієнтація дитини на чесноти персонажів творів та соціально схвалювані норми поведінки); оволодіння дитиною моделлю моральної поведінки, дійове сприяння створенню конструктивної спільності з ровесниками.

Роботу здійснювали послідовно, її сутність полягала у поступовому накопиченні старшими дошкільниками досвіду спостереження, обстеження, дослідження, що допоможе виявляти зовнішні та внутрішні характерні моральні ознаки. Основою педагогічного втручання були емоційні враження, які запам'ятовуються і накладають свій відбиток. Як правило, дитячі емоції при слуханні літературних творів, перегляду театральних вистав яскраві, відверті, супроводжуються рухами, оплесками, сміхом, схвальними чи з осудом поглядами, вигуками [6].

У роботі з літературним художнім твором застосовували роботу з казкою, перевага якої, порівняно з традиційними, в активізації індивідуальних сприймань, уявлень дітей та вільній інтерпретації ними пережитого (словом, образом) без попереднього обговорення чи коментування дорослим. Окрім того, створюють оповідання, які відображають повсякденне життя дітей в умовах дошкільного навчального закладу.

Наступний метод реалізовував завдання, які полягали у розвитку емоційно-чуттєвої сфери дитини через активну участь у різних видах театралізованої діяльності. Вона є тим середовищем, де дитина на короткий час перевтілюється в позитивного чи негативного персонажа. Вона є ефективним методом позбавлення дитини байдужості до своїх однолітків є організація театралізованої діяльності, яка дозволить при виконанні позитивної ролі дитині „увібрати” в себе моральні риси притаманні персонажу. Чим більше подібних емоційних слідів залишається в пам'яті дитини, тим реальніше формуватимуться моральні потреби і позитивні вчинки.

Перехід від теоретичного розуміння необхідності та переваги морального вчинку до аналізу реальної ситуації найбільш тривалий і складний. Тому наступна робота передбачала трансформацію дітьми моральних якостей образу у практичні зразки моральної поведінки та вправлення у їх проявах. Передбачалась активна участь у спеціально створених побутових ситуаціях реальної взаємодії, де від дитини вимагається або очікуються моральні прояви. Така діяльність активізує самостійні міркування, вправлятиме в умінні робити

свідомий вибір та оволодіти моральними нормами поведінки. Відсутність тиску на дитину, зайвого моралізування спонукатимуть до пошуків способів узгодження позитивно-конструктивної взаємодії з однолітками. Найважливішим є те, коли зовнішня морально-поведінкова регуляція переходить у внутрішню.

Одночасно здійснювалась *робота з батьками*, яка розкривала значення контакту старшого дошкільника з мистецькими творами. Методика роботи з батьками передбачає педагогічну просвіту та її реалізацію у різних формах, які мають свою системність та послідовність. Тематика батьківських зборів передбачає організацію слухання літературного твору з музичним супроводом, перегляд анімаційного твору, діалогу, перегляд зображувальних робіт дітей, театралізоване ілюстрування типових ситуацій взаємодії в індивідуальній та груповій діяльності дошкільників в умовах ДНЗ, де глядачі впізнають та аналізують спроби і результати своїх дітей.

Показники сформованості чуйності у старших дошкільників на констатувальному та формувальному етапі дослідження подані у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка сформованості чуйності у старших дошкільників на формувальному етапі дослідження

Рівні	Кількість у (%)		
	Констатувальний	Формувальний	Різниця
Високий	0,6	2,3	+ 1,7
Оптимальний	20,4	35,6	+ 15,2
Середній	71,6	57,9	- 13,7
Низький	7,4	4,2	- 3,2

Діти високого рівня проявів чуйності потребують стійкого закріплення набутих навичок, практикування морального вибору у різних життєвих ситуаціях. Дошкільники оптимального рівня – потребують зі сторони дорослого схвальної підтримки та практикування морального вибору у різних життєвих ситуаціях, закріплення набутих навичок. У дітей достатнього рівня часто виникають такі ситуації, коли дитина хотіла, однак не наважувалася виразити свої почуття, ставлення очікуючи прохання зі сторони. Тому варто

створювати проблемні ситуації, в яких дитина має посилену відповідальність, докладає безкорисливо максимум зусиль, сама опиняється і в позитивній, і в негативній ролі і володіючи необхідними засобами вираження почуттів до кінця усвідомить суть і важливість толерантних, гуманних стосунків.

Старші дошкільники мінімального рівня не прагнуть себе проявляти, бо отримують бажане від інших вередуванням, а від дітей ігноруванням чи силою. Діти потребують поглибленого ознайомлення, з закріпленням знань про чуйність стосовно себе та інших; спонукання до морального вибору, створення проблемних ситуацій в яких дитина має посилену відповідальність, докладає безкорисливо максимум зусиль, сама опиняється і в позитивній, і в негативній ролі і володіючи необхідними засобами вираження почуттів до кінця усвідомлює суть і важливість толерантних, гуманних стосунків. Важливо не залишати дитину пасивною, бо це крок до байдужості та зла.

Таким чином, застосування запропонованих методів, прийомів педагогічного впливу з метою корекції, цікавому дошкільникам доборі різноманітних за формою і змістом мистецьких творів, синтезом мистецтв, забезпечення атмосфери турботливості розвиває у старших дошкільників чуттєві почуття, адекватне розуміння моральних взаємин. Завдяки цьому діти сприймають однолітка з урахуванням його індивідуальності, неповторності; стають чуйними, уважними до благополуччя іншої дитини і відчуватимуть емоційний комфорт при цьому.

Література

1. Словник української мови : в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 186
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
3. Поніманська Т. І., Козлюк О. А., Марчук Г. В. Виховання людяності (До Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»): Методичний посібник. – К. : Міленіум, 2008. – 138 с.

4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук., Л. В. Артемова [та ін.] наук. кер. Кононко О. Л. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.
5. Рисак О.О. Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ - початку ХХ ст. Дисертація на здобуття вченого ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література – Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 1999.
6. Терещенко О. П. Виховання чуйності у старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік / [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника; літ. ред. І. П. Білоцерківець] – Івано-Франківськ : НАІР, 2014. – Вип. 4. – с. 464. – С. 138-140
7. Хрестоматія з історії педагогіки в Україні: Навчальний посібник / Упорядник І. Г Улюкаєва; За заг. ред. І. Г. Улюкаєвої. 2-е вид., доп. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 213 с.

В статтє представлено результати дослідження формування чуткості – базового личностного качества у дітей старшого дошкільного віку на основі синтезу мистецтва в дошкільному навчальному закладі. Розкрито педагогічні умови та методи роботи вихователя в освітньому процесі дошкільного закладу. Предложено органічну взаємозв'язь різних видів мистецтва в художественному творенні на основі єдиного ідейного задуму, що дає можливість педагогам дошкільного освіти значно підвищити якість та результативність виховальної роботи з дошкільниками

Ключеві слова: старші дошкільники, чуткість, синтез мистецтва, педагогічні умови.

O.P.Poliakova

Formation of Arts Synthesis Based Sensitive Behavior in Senior Pre-School Students

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine).

This article presents results of the study of arts synthesis based formation of sensitive behavior as fundamental personality characteristic in senior pre-school students at kindergarten. Article describes pedagogical conditions and work methods of the nurse in the educational process at kindergarten. It recommends the organic links and interconnections between different styles of the art within a single concept based factionary creation, which provides the pre-school nurses with the possibility of significant increase in quality and effectiveness of student's education.

Keywords: senior pre-school students, sensitive behavior, arts synthesis, pedagogical conditions.

References

1. Slovník ukrajinskoyi movy v 11 tomakh [Ukrainian language dictionary in 11 volumes]. – Vol. 9, 1978. – P. 186.
2. Bekh I.D. Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku [Personality in the space of spiritual development]. – K. : Akademydav, 2012. – 256 p.

3. Ponimanska T. I., Kozliuk O. A., Marchuk G. V. Vykhovannia liudianosti (Do Bazovoyi program rozvytku dytyny doshkilnoho viku): Metodychnyi posibnyk [Education to be Humane (To Fundamental program of pre-school student development): Methodical toolkit]. – K. : Miilenium, 2008. – 138 p.
4. Aksionova O.P., Anishchuk A.M., Artemova L.V. et al, research supervisor Kononko O.L. Programa rozvytku dytyny doshkilnoho viku “Ya u Sviti” (nova redakziya). U 2 ch. Ch. II. Vid trioh do shesty (semy) rokiv [Program of pre-school child development “I am in the World” (new edition). In 2 parts, P.II. From three to six (seven) years]. – Kyiv: “MZFER-Ukraina” Limited, 2014. – 452 p.
5. Rysak O.O. Problemy syntezy mystectv v ukrayinskiy literature kintsia XIX - pochatku st. Dysertaciya na zdobuttia vchenoho stupenia doktora filologichnykh nauk za spetsialnistiu 10.01.01 – ukrayinska literatura [Arts synthesis problems in Ukrainian literature of the end of XIX – early XX century. Doctor of philological sciences dissertation on Ukrainian literature specialty 10.01.01]. – Kyiv Taras Shevchenko university, Kyiv, 1999.
6. Tereshchenko O.P. Vyhovannia chuynosti u starshyh doshkilnykiv yak psykologo-pedagogichna problema [Education of sensitive behavior in senior pre-school students as psychological-pedagogical problem]. In O.V.Sukhomlynska, I.D.Bekh, G.P.Pustovit, O.V.Melnyk (editors) and I.P.Bilotserkovets (literary editor), Suchasnyi vyhovnyi process: sutnist ta innovatsiynyi potencial: materialy zvit. nauk.-prakt. konf. In-tu problem vyhovannia NAPN of Ukraine at 2013. Ivano-Frankivsk: NAIR, 2014. – Issue 4. – 464 p. – pp. 138-140.
7. Uliukayeva I.G. (General editing). Hrestomatiya z istorii pedagogiky v Ukraini: Navchalnyi posibnyk [Compendium in the history of pedagogics in Ukraine: Educational toolkit]. 2nd updated edition. – Donetsk: “Yugo-Vostok” Limited, 2008. – 213 p.

Відомості про автора: Полякова Ольга Петрівна,

науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України.

Домашня адреса: 02099, м. Київ, вул. Санаторна, 18, кв. 113 (за пропискою);

м. Київ, вул. Героїв Севастополя, 27, кв. 10 (за проживанням).

Робоча адреса: 04060, м. Київ, вул. М.Берлінського, 9, к. 802. Інститут проблем виховання НАПН України.

Контактний телефон: + 38-097-96-55-900 (київстар), + 38-095-17-26-187 (mts);

e-mail: pol.olga28@gmail.com